

Licenser med turbo, diesel og nyt brændstof

Af Anna Mette Morthorst

Det startede med en universitetslicens i slutningen af 90'erne – nu mere end 10 år senere er der en bred palet af aftaler og licenser er ét af DEFF's kerneområder. Det kan virke som et vanskeligt tilgængeligt fagområde, men dybest set handler det om at give adgang til videnskabelig information for brugerne i det danske konsortium.

Anna Mette Morthorst
Bibliotekar
ASB
amm@asb.dk

Turbo & diesel

Antallet af licenser har som nævnt været i stigning siden 2000, der har været fart på og antallet er således i dag op over 250 aftaler og et tilsvarende antal kunder. Der er fra 2007 sket et mindre fald i antal kunder - dette tilskrives fusioner og sammenlægning af institutioner (jf. graf s. 9). Konsortiet bestod i starten hovedsageligt af universiteterne, men snart begyndte også forskningsinstitutioner at deltage i samarbejdet. I årene 2004-2007 er Undervisningsministeriets institutioner og senest gymnasierne også blevet en del af licenssamarbejdet. Der gives i dag sædvanligvis ikke tilskud til de store universitetslicenser.

Licensområdet har gennem årene søgt at finde en organisering, der kunne sikre effektiv betjening af bibliotekerne. Indtil 2005 var licensgruppen nedsat af Forskningsbibliotekernes Chefkollegium (FC), men er nu en enhed under DEFF. Med de mange typer institutioner er der i dag to hovedspor i licensarbejdet: licensgruppen for uddannelsesbiblioteker (LUB) og licensgruppen for universiteter og forskningsinstitutioner (LUF), som har eksisteret siden 2007. Formålet for begge licensgrupper er: *"Under de budgetmæssige rammer for institutionerne at skaffe mest mulig relevant information til forskere, undervisere og studerende"*.¹

Licensarbejdet og den stabile fremdrift understøttes af DEFF licenssekretariat. Sekretariatet varetager alt det administrative arbejde i forbindelse med den enkelte licens. De arbejder for at indgå licenser, som er optimale i forhold til indhold, pris og vilkår, således at der samlet set spares arbejde. Der har de seneste år været et hårdt pres på sekretariatet og rutiner og administrationen er under forandring for at matche de nye vilkår. Som eksempel på nye udfordringer kan nævnes sekretariatets arbejde på at forhandle aftaler om metadata og fuldtækt på plads til den nationale databrønd.²

Fusioner

Licensområdet for universiteter og forskningsinstitutioner har også de seneste år været præget af vækst og store omvæltninger. Fusionerne på universitetsområdet har i særdeleshed krævet ressourcer og jeg havde nær sagt blod, sved og tårer. Da fusionerne af de store universiteter og forskningsinstitutioner var en realitet i januar 2007 blev det nødvendigt at gennemgå og genforhandle samtlige aftaler. I nogle tilfælde var prisen urealistisk høj – også efter en forhandling. Det kunne eksempelvis være, når prisen var beregnet på fuldt studentertal – og ikke efter relevante brugere. I andre tilfælde har der dog også været

tale om én samlet institutionspris og der var således ingen merbetaling for de nye institutioner i fusionen.

Samlet set har fusionen efter min mening været en gevinst for forskningsbiblioteks-sektoren, når det gælder licenser. Mindre institutioner har fået adgang til langt flere licensaftaler uden en væsentlig merbetaling og det har givet nye muligheder for finansiering og samfinansiering af aftaler. ASB Bibliotek, som i dag er en del af Århus Universitet har eksempelvis fået mange nye databaser – merprisen har ikke oversteget 5 %.

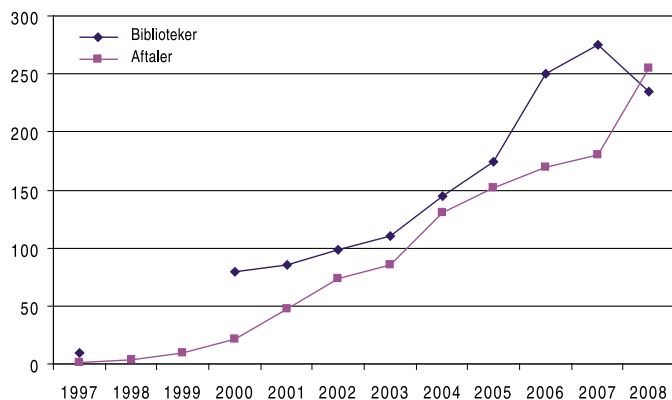
Licenser og betalingsmodeller

For at en licens skal blive en realitet i dag kræves en række forudsætninger opfyldt. Der skal udsendes interesseundersøgelse til konsortiet, der skal etableres testadgang og gives oplysninger om pris og indhold. Der skal ofte indhentes yderligere oplysninger hos udgiver, der skal forhandles og endelig skal kontrakten nøje afstemmes efter licenskrav³ og godkendes. Tidsmæssigt kan der være stor forskel på, hvor lang tid en aftale er undervejs, indtil der reelt er åbnet op for brugerne.

Den største enkeltstående licens, vi kender i dag, er med forlaget Elsevier. Her var der forhandlinger om en ny 5-årig aftale i 2008, og disse forhandlinger strakte sig over det meste af et år.

Da fusionerne af de store universiteter og forskningsinstitutioner var en realitet i januar 2007 blev det nødvendigt at gennemgå og genforhandle samtlige aftaler. I nogle tilfælde var prisen urealistisk høj – også efter en forhandling.

Udviklingen af antal licenser og antal deltagere i licenssamarbejdet

De vigtigste resultater af kontraktforhandlingerne er, at alle universitetsbiblioteker i fremtiden behandles ens prismæssigt samt, at Elsevier har accepteret at stille metadata og fuldtekst til rådighed for den danske databrønd.

Som eksempel på bevægelser i holdningen hos forlag og nytænkning hos forlag kan også nævnes American Chemical Society, som har parametre som BNP og forbrug inde som grundlag for en prismodel.

Nyt brændstof

Licenserne er betalingsbelagt indhold – og brændstoffet er penge taget direkte fra bibliotekernes budgetter. Men der arbejdes aktivt med open access som nyt brændstof og tankesæt for licenser. I DEFF sammenhæng har der senest været arbejdet med dette, da DEFF styregruppe i slutningen af 2008 gav støtte til The Scientific World (TSW) som en national licens for en 3-årig periode. TSW er en delvis open access portal for publicering af videnskabelig litteratur og en udløber af Knowledge Exchange udbuddet (se nedenfor). Det er også blevet kaldt fremtidens tidsskrift. Portalen dækker over en række domæner, der hver især udgør et tidsskrift – en artikel kan tilhøre flere domæner. TSW publicerer almindelige tidsskriftsartikler, men også datasæt mm. Med licensen kan forskere i Danmark gratis publicere artikler mv.

Knowledge Exchange (KE)⁴ har tilført licensområdet nytænkning udefra. Knowledge Exchange er et internationalt videndelingssamarbejde mellem organisationer fra Danmark, Holland, Tyskland og Storbritannien. Der er

blandt andet gennemført et EU udbud i KE regi på licenser i håb om at stimulere markedet til at udvikle nye forretningsmodeller og nye produkter til at understøtte forskning og undervisning. Fem produkter blev udvalgt til at afgive tilbud til konsortierne: BioOne, Multiscience, The Scientific World, ALPSP og Wiley Blackwell ebøger. Værdien af dette arbejde kan være vanskelig at måle, men det har sat fokus på behovet for et opbrud i forhold til de traditionelle forretningsmodeller, og der var i udbudsmaterialet flere eksempler som modeller med crosscountry rabatter, nye parametre som materialevalgsbudget eller kombinationer af open access med betaling som i tilfældet med TSW.

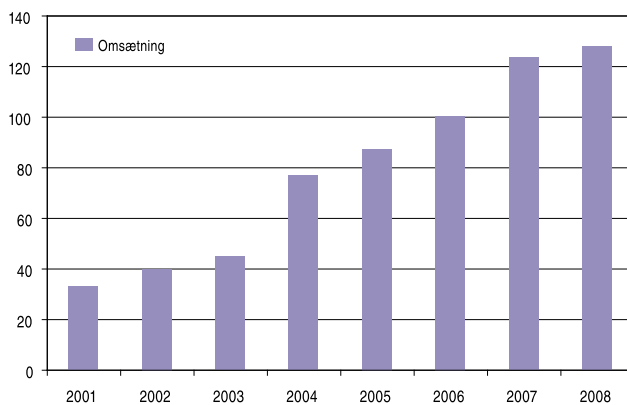
Nytænkning

LUB og LUF grupperne har haft et frugtbart samarbejde, og har de seneste år samarbejdet om en handlingsplan. Dette har skabt nye tanker og især det seneste år, er der kommet gang i nye initiativer. I 2008 har der således været forskellige arbejdsgrupper, som har arbejdet med følgende områder:

Prismodeller: Der arbejdes på at gentænke fordelingsmodeller og gennemregne eksempler på forskellige faktorer som forbrug, FTE og relevans.

Danske licenser: Der er gennemført en spørgeskemaundersøgelse, der har kortlagt, hvilke danske e-produkter forsknings- og undervisningsbibliotekerne giver adgang til anno 2008. Undersøgelsen har værdi ved prioriteringen af nye DEFF licenser.

Omsætning mio. kr.

E-bøger: Der er lavet kortlægning af markedet for ebogspakker og platforme og der har i februar 2009 været gennemført en temadag i DEFF med fokus på ebogsplatforme.

Fusionerne er nu ved at være faldet på plads og gode idéer og visioner venter på at blive prøvet af. Der er fokus på bibliotekets e-bøger, men fremadrettet er også temaer som adgangsstyring, Electronic Ressource Management og arkivering centrale. I det hele taget er arbejdet i de øvrige programråder og samarbejdet med disse vitalt. LUF gruppen er således repræsenteret i DEFF programgruppen Informationsforsyning, hvor der blandt andet arbejdes med open access, og gruppen bidrager til arbejdet med adgangsstyring i programgruppen Arkitektur og middleware.

Efter mange år med ekspansion er det nu også tid til refleksion, konsolidering og evaluering af produktportefølgen og de administrative processer i konsortiet.

Det kan også siges helt kort – der er god fremdrift i licensområdet i Danmark for universitets- og forskningsinstitutionerne.

¹ DEFF licensers handlingsplan <http://www.deff.dk/content.aspx?catid={E2D01301-C3F4-4711-940F-FC6E201E2A11}>

² www.deff.dk/content.aspx?catid={3D5A4F94-D48F-4DF0-AA06-E17F54F084A7}

³ Generelle krav og forudsætninger www.deff.dk/content.aspx?catid={E2D01301-C3F4-4711-940F-FC6E201E2A11}

⁴ KE hjemmeside: www.knowledge-exchange.info

Licenserne er betalingsbelagt indhold – og brændstoffet er penge taget direkte fra bibliotekernes budgetter. Men der arbejdes aktivt med open access som nyt brændstof og tankesæt for licenser.